REPORTAGE De straatdoden van Brussel

‘Eenmaal je valt, val je diep’

Rond Allerheiligen en Allerzielen trekken mensen massaal naar het kerkhof om hun dierbare overledenen te herdenken. Wat gebeurt er met de mensen die op straat of als gevolg van hun periode op straat aan hun einde komen? Het Collectief Straatdoden ijvert ervoor om ook de talloze straatdoden van onze hoofdstad een waardig afscheid te schenken en hun herinnering in leven te houden. Jaar na jaar neemt het aantal straatdoden toe, maar al te vaak dooft het verhaal achter die mensen te snel uit. Drie portretten om daar verandering in te brengen. **Tekst: Mathias Declercq - Illustratie: Jurgen Walschot**

In het appartement van Nadine hangen foto’s en aandenkens aan haar goede vriend Lorenzo, gestorven op een parking dicht bij een caravan waar hij soms sliep. Begraven op haar verjaardag. De doodsoorzaak is onduidelijk.
“Hij kon een maand lang niets drinken, alleen water, maar dan kwam er steevast een dag dat hij zich eens goed zat wou drinken,” zegt Nadine. “Die avond was hij op stap gegaan met een lotgenoot, maar deze keer had ik er geen goed oog in.”
De vriendschap tussen Nadine en Lorenzo, afkomstig uit een Oostblokland, begint in een lokale Carrefour. “Ik zag meteen dat hij anders was. Ofwel was hij in een boek verdiept ofwel sloeg hij een praatje met de klanten van de winkel. Hij was zo vriendelijk, zo intelligent. Hij kende enorm veel van cultuur en van Franse literatuur,” vertelt Nadine. Lorenzo blijkt na lange omzwervingen door Europa zijn tentje te hebben opgeslagen in het Zoniënwoud. Daar woont hij, met de goedkeuring van de eigenaar van het perceel, jaren aan een stuk met zijn hond.
“Hij was wel eens bij een vriendinnetje gaan wonen op haar appartement, maar na zes maanden hield hij het daar niet meer uit.
De muren kwamen op hem af. Hij trok opnieuw naar datzelfde plekje in het Zoniënwoud. Als een echte vrije man wou hij zich niet binden aan iemand of iets. Zijn enige dierbare bezittingen waren een jas en een T-shirt van Che Guevara,” herinnert Nadine zich.
Tussen Nadine en Lorenzo bloeit een mooie vriendschap. Hij blijft vaak bij haar overnachten. Hij krijgt van haar eten en medicijnen, zij krijgt “het beste gezelschap ooit” in ruil. “Ik zorgde ook voor zijn hond als hij er niet was, hij belde me dan wel een paar keer per dag om te vragen hoe het met zijn beste vriend was.”
Tot 18 oktober 2015. Nadine hoort niets van hem en maakt zich zorgen. “Van ‘s morgens tot ‘s avonds heb ik hem gebeld, gezocht, naar de politie en alle mogelijke ziekenhuizen gebeld. Ik voelde dat er iets mis was.” Rond middernacht krijgt Nadine het slechte nieuws over zijn overlijden. “Hij had me nog gezegd dat ik nooit meer alleen zou zijn voor mijn verjaardag. Mijn verjaardag, dat werd de dag van zijn begrafenis. Maar hij heeft gelijk, ik voel me nooit alleen.”
Elke week gaat ze naar zijn graf, om bloemen en foto’s neer te leggen. Op speciale momenten gaat ze naar zijn plekje in het Zoniënwoud, waar ze bloemen voor hem plant. “Dan doe ik altijd zijn T-shirt van Che Guevara aan.”

LORENZO

> “Zijn enige dierbare bezittingen waren een jas en een T-shirt van Che Guevara”
>
> Nadine, goede vriendin van Lorenzo

17 juli 2015, een klein appartementje in de Marollen. Louis-Jean wordt er dood teruggevonden. De jaren als dakloze hebben zijn gezondheid zwaar aangetast. De dood van zijn vrouw zeven jaar eerder was een zware klap voor de man, die op de wereld kwam in een gezin met negentien kinderen. Eén moeder, een pak verschillende vaders en geen vaste plek om te wonen. Het gezin slaapt op straat in de Marollen, in de Samaritanessestraat. Alle kinderen van het gezin worden op jonge leeftijd in een instelling geplaatst, behalve Louis-Jean en zijn jongste zus Lizette. Zij blijven bij hun moeder. “Hij was trots op onze moeder, fier op haar dapperheid,” zegt zij. “Hij sprak met genegenheid over de koude winters, toen we met het hele gezin onder auto’s in de buurt sliepen, dicht bij de warme motoren.”
Louis-Jean doolt vijf jaar lang als dakloze rond op straat, vooral in de buurt aan het Zuidstation. Een buurtbewoner die actief is bij de beweging ATD Vierde Wereld brengt hem naar die organisatie. Daar gaan de ogen van Louis-Jean open. “Op dat moment vond Louis-Jean zijn roeping,” vertelt Lizette. “Hij werd een activist voor ATD Vierde Wereld en voor de Volksuniversiteit, waar hij ook mensen leerde lezen en schrijven. In het Nederlands én in het Frans.”
In 1980 trouwt Louis-Jean met Bertha. Samen zetten ze zich blijvend in voor de armen en de daklozen van de wijk. Zelf wonen ze in een klein sociaal appartementje, op enkele passen van het Comité van de Samaritanen, de wijk waar Louis-Jean ook als kind zijn dagen op straat had doorgebracht. “Louis-Jean kon het niet aanzien, de armoede, hoe mensen achterbleven. Hij liet mensen in zijn appartementje slapen, deelde zijn bed, verdeelde elke boterham in tien stukken.”
Louis-Jean is de voortrekker van de Matrassenopstand in 1989. Alle bewoners van de wijk slepen matrassen de straat op, uit protest tegen de hoge huurprijzen en de erbarmelijke staat van hun woningen, waar ze ook nog eens dreigen uitgezet te worden door de gemeente. Het doel wordt bereikt: de politiek komt met geld over de brug met geld voor meer sociale woningen. Wanneer zijn vrouw Bertha in 2008 overlijdt aan de gevolgen van haar suikerziekte, die haar ook al blind had gemaakt, is Louis-Jean helemaal van de kaart. “Hij was nog steeds zo verliefd op haar. Elke avond raakte hij haar foto aan en mompelde hij dat ze te vroeg was vertrokken,” vertelt Lizette. Zijn eigen toestand verslechtert. Tot ook hij in de zomer van vorig jaar overlijdt, zwaar getekend door de jaren op straat.

LOUIS-JEAN

> “Louis-Jean kon het niet aanzien, de armoede, hoe mensen achterbleven”
>
> Lizette, zus van Louis-Jean

Het Collectief Straatdoden

Het Collectief Straatdoden is een breed netwerk in het Brussels Gewest dat bestaat uit organisaties uit de thuislozensector, personen die op straat leven of geleefd hebben en betrokken burgers. Samen ijveren ze voor een waardig afscheid van huidige en vroegere straatbewoners. Door een netwerk van *zintuigen* probeert het Collectief zo snel mogelijk eventuele familieleden en of vrienden in te lichten over het overlijden. Het Collectief waakt erover dat elke straatdode begraven wordt in een toegankelijk, individueel en herkenbaar graf, met vermelding van de naam van de overledene.
De Japanse kerselaar aan het Centraal Station werd ook geplant door het Collectief om de straatdoden te herinneren. Op 2 november om 10u verzamelt het collectief aan die boom en roept de groep sympathisanten op om samen naar het kerkhof te trekken voor een bezoek aan de graven van de straatdoden.

Website als virtuele rouwplaats

Het aantal straatdoden is in elf jaar tijd meer dan verdubbeld. Ongeveer de helft van alle straatdoden leefde op straat op het moment van overlijden. “Straatbewoners hebben immers vaak een verbrokkeld parcours,” vertelt Florence van het Collectief, “met periodes op straat, in een woning of in een onthaalhuis. Het moment van overlijden is als een foto van een welbepaald moment in dit parcours.”
Ondanks de pertinentie van het project en de erkenning van de brede Brusselse thuislozensector, beschikt het Collectief Straatdoden niet over voldoende financiële ondersteuning om een verantwoordelijke aan te kunnen werven. Er is nu wel een website: www.straatdoden.brussels. Die site geeft niet alleen informatie over het project en de acties, maar fungeert ook als virtuele rouwplaats met allerlei teksten, portretten en gedichten over de overledenen.

Uitgerekend op hun dertigste huwelijksverjaardag sterft Jean, de man van Patricia, na een onstabiel en moeilijk leven, dat zich deels op straat afspeelde. Hij is dan net 61.
Het noodlot slaat bij Jean wel heel vroeg toe. Hij verliest op zesjarige leeftijd zijn beide ouders bij een auto-ongeluk en wordt ondergebracht bij zijn grootouders in Zwitserland. Daar houdt hij zijn bijnaam Jean ‘le Suisse’ aan over. Hij studeert er filosofie en sociologie en doet er zijn militaire dienst. “Het systeem van de dienstplicht was in Zwitserland toen anders,” vertelt zijn weduwe Patricia. “Je werd daar elke drie jaar opgeroepen om in de kazerne dienst te lopen.” Jean ontvlucht Zwitserland en keert terug naar België. “Hij logeerde afwisselend bij zijn familieleden, maar die waren zodanig verspreid over het land, dat hij een echt nomadenleven begon te ontwikkelen. Het zal daar wel allemaal begonnen zijn,” zucht Patricia.
In België worden zijn diploma’s niet erkend. Hij werkt in de horeca, maar vindt zijn draai niet echt. “Zelfs wanneer hij werk en geld had, bleef het voor hem moeilijk om een vaste slaapplaats te hebben. Hij sliep bij collega’s en vrienden, maar ging regelmatig stevig uit na zijn werkuren. Zo leerde hij op straat te slapen.” Jean en Patricia leren elkaar kennen en trouwen. “We hadden alleen elkaar. Nooit hebben we stabiel geleefd, altijd loerde de armoede om de hoek.”
Ze zijn al die jaren heel actief binnen verschillende verenigingen die voor de rechten van dakloze strijden, zoals het Collectief Straatdoden. “Jean was een heel geëngageerde, vurige man. Hij kon zich het onrecht van anderen verschrikkelijk aantrekken.” Die vurige ingesteldheid vertaalt zich ook in een stevig temperament. “Op enkele momenten nam zijn felle karakter de bovenhand, in die periodes sliep hij opnieuw op straat. Maar een mens is nooit gemaakt om op straat te leven. Dat doen ze zelfs dieren niet aan. Eenmaal je valt, val je laag. Het is verschrikkelijk moeilijk om opnieuw uit dat dal te kruipen.”
Jean die zich zo inzette voor het Collectief Straatdoden, sterft zelf aan de gevolgen van het zware leven op straat. “Hij heeft veel kunnen veranderen voor andere mensen, maar begon nooit met zichzelf,” vat Patricia zijn leven samen. “Nu moet ik me concentreren op mijn kinderen. Zij mogen deze situatie niet erven.”

JEAN ‘LE SUISSE’

> “Nooit hebben we stabiel geleefd, altijd loerde de armoede om de hoek”
>
> Patricia, weduwe van Jean